

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจัยสำคัญทางสังคมประการหนึ่งที่จะทำให้สังคมอยู่ใต้วัยความสงบเรียบร้อย และส่งผลพัฒนาไปอย่างรวดเร็วก็คือ การที่บุคคลในสังคมมีจริยธรรมและศีลธรรม ดังนั้น การพัฒนาสังคมหรือการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ให้เจริญก้าวหน้าและเกิดผลดีนั้น ก็ควรเริ่มที่ การพัฒนาจิตใจบุคคลอันเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาทุกประเภท เมื่อจิตใจของบุคคลได้รับ การปลูกฝังแต่สิ่งที่เที่ยง การประพฤติปฏิบัติก็จะเที่ยงไปด้วย การพัฒนาจิตใจของมนุษย์มีได้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเอง โดยสัญชาตญาณของมนุษย์ แต่การพัฒนาขึ้นอยู่กับการศึกษา ซึ่ง พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันที่พระราชทานในพิธีเปิดสัมมนา เรื่องการพัฒนาสังคมในด้านศีลธรรมและจิตใจ ณ โรงแรมนารายณ์ กรุงเทพมหานคร วันที่ 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2516 มีความสำคัญว่า "จิตใจและความประพฤติที่สะอาดและมี ระเบียบ ซึ่งเป็นรากฐานในการดำรงชีวิตให้เกิดขึ้นเอง แต่จำเป็นต้องฝึกหัดอบรมสนับสนุน ส่งเสริมกันอย่างจริงจังสม่ำเสมอตั้งแต่มนุษย์เกิด"¹

การเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่เยาวชนจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ควรกระทำ และหน้าที่ดังกล่าว มีได้เป็นของบุคคลหนึ่งหรือสถาบันใดสถาบันหนึ่ง โดยเฉพาะ เพราะพฤติกรรมทางจริยธรรม ที่เหมาะสม นอกจากจะขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะของเด็กแล้ว สภาพแวดล้อมทางสังคมมีส่วนสร้างสรรค์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, ประมวลพระราชดำรัสพระบรม ราชโอรษาที่พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2518),

จริยธรรมให้แก่เยาวชนเป็นอย่างมาก ทุกฝ่ายทั้งครอบครัว โรงเรียน หรือสถาบันอื่น ๆ
 ต้องมีส่วนร่วมรับรู้และมีหน้าที่รับผิดชอบร่วมกันทั้งสิ้น

ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่จะถ่ายทอดแบบแผนพฤติกรรมจากรากฐานบุคลิกภาพ
 ที่แตกต่างกัน ให้แก่เด็ก บ้านเป็นสถาบันแรกที่จะสร้างให้เด็กเป็นผู้สามารถในการดำเนิน
 ชีวิตอย่างมีความสุข หรือไม่พอแม่ผู้ปกครองมีบทบาทสำคัญ¹ สถาบันที่มีความสำคัญและมีอิทธิพล
 รองลงมาจากครอบครัวได้แก่โรงเรียน เพราะโรงเรียนเป็นแหล่งให้การศึกษามอบเสริม
 สร้างประสบการณ์ต่างสังคมให้แก่เด็ก บุคคลที่มีความสำคัญที่สุดในโรงเรียน และเป็น
 ผู้มีอิทธิพลในโรงเรียน เท่ากับพ่อแม่ที่มีอิทธิพลต่อเด็กในบ้านก็คือ ครู² นอกจากนั้นสิ่งแวดล้อม
 ทางสังคมอื่น ๆ อันได้แก่กลุ่มเพื่อน สื่อมวลชนต่าง ๆ ก็มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่าง
 มากดังที่กล่าวมาแล้ว

ความสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ผลอันเนื่องมาจากความกดดัน และความ
 บีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้สถาบันครอบครัวไม่มีเวลารับผิดชอบ และปฏิบัติหน้าที่ของ
 คนได้อย่างสมบูรณ์ จึงโอนหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ มาให้สถาบันการศึกษาโดย
 ปริยาย ด้วยความมุ่งหวังว่าผู้ที่ผ่านสถาบันการศึกษาจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาถึงการจัดการศึกษาจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษาของประเทศไทย
 นั้นมีความมุ่งหมายเพื่อให้ประชาชนมีความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม ดังแผนการ
 ศึกษาฉบับที่ 3 ได้ระบุไว้ว่า "รัฐมีความมุ่งหมายให้ประชาชนทุกคนได้รับการศึกษาตามควร
 แก่ศักยภาพ เพื่อเป็นพลเมืองดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรม มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ
 มีสุขภาพสมบูรณ์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพและ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ ชัยนาถ นาคบุปผา, โลกของวัยรุ่น (พระนคร : โรงพิมพ์แสงศิลป์, 2515),
 หน้า 75.

² Authur T. Jersild, The Psychology of Adolescence (New
 York : Macmillan Co., 1957), p.277.

คุณประโยชน์แก่ประเทศไทย" ¹ ในประเทศสหรัฐอเมริกาคณะกรรมการนโยบายการศึกษาของชาติ (The National Education Association) ได้วางจุดมุ่งหมายของการศึกษาไว้ 4 ประการ โดยมุ่งให้บุคคลมีสำนึกการแห่งตน (Self-Realization) คือให้บุคคลรู้จักพัฒนาตนในด้านต่าง ๆ มีมนุษยสัมพันธ์ (Human-Relationship) คือให้รู้จักติดต่อกับบุคคลอื่น มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ (Economic Efficiency) คือให้รู้จักใช้จ่ายอย่างถูกต้องและให้มีความรับผิดชอบในฐานะเป็นพลเมืองดี (Civic Responsibility) ²

✕ จากจุดมุ่งหมายของแผนการศึกษาของประเทศทั้งสอง แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษามีใจจะมุ่งให้ความรู้ทางด้านวิชาการด้านเดียว แต่ยังมีจุดมุ่งหมายให้บุคคลเจริญงอกงามทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ และสังคมอีกด้วย เพราะความรู้นั้นเป็นเพียงเครื่องมือที่บุคคลใช้เสาะแสวงหาความรู้ใหม่ต่อไป บุคคลใดใช้ความรู้ไปในทางที่ถูกก็จะเกิดประโยชน์ หากใช้ความรู้ไปในทางไม่ถูกก็ไม่ควรยอมก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตนเองและสังคมใด สิ่งที่สำคัญของการศึกษา นอกเหนือจากความรู้วิชาการแล้ว จิตใจของผู้แสดงความรู้ นั้นต้องเป็นจิตใจที่ฝึกอบรมมาแล้วเป็นอย่างดีอีกด้วย จึงจะแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะที่พึงประสงค์ ก่อให้เกิดประโยชน์ความสุข ความสงบ ดังนั้นการศึกษาหรือการเรียนการสอนที่สมบูรณ์จะต้องส่งเสริมทั้งความรู้และคุณธรรมประกอบไปด้วย

ในทางพุทธปรัชญา คนที่ได้รับการศึกษาสมบูรณ์ตามระบบการศึกษาของพระพุทธเจ้าย่อมมีคุณธรรม 3 ประการ คือ สติ สมาธิ ปัญญา เรียกว่า ไตรสิกขา

* ¹กระทรวงศึกษาธิการ, "แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503" ในรายงานการศึกษากระทรวงศึกษาธิการ 2513 (พระนคร : กองวางแผนการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2513), หน้า 1.

²Rudyard K. Bent, and Henry H. Kronenburg, Principle of Secondary Education, (New York : McGraw-Hill Book Co., 1961), p.142.

คือ ได้แก่ การประพุดิเรียบร้อยทางกายและวาจา
 สมานธิ ได้แก่ การทำจิตใจให้แนวมั่นคง เป็นหลักการควบคุมตนเอง
 ไม่ให้ความชั่วชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

ปัญหา ได้แก่ ความรอบรู้ วิชาต่าง ๆ ไม่ว่าจะอยู่ใกล้อยู่ไกล¹

กล่าวได้ว่า การจัดการศึกษาตามหลักไตรสิกขาของพุทธปรัชญามี¹ คมมุ่งให้มี
 การฝึกอบรมค่านความรู้เพียงด้านเดียว แต่² คมมุ่งพัฒนาความเป็นคนดีตามหลักศีลและสมานธิ
 เป็นสำคัญอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับความคิดของเบนจามิน บลูม (Benjamin Bloom)
 นักการศึกษาชาวตะวันตกที่³ ได้ตั้งจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็น 3 ด้านใหญ่ ๆ คือ

1. ด้านพุทธิพิสัย คือการให้ความรู้เพื่อพัฒนาสติปัญญา ความสามารถ
 และความคิดใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น
2. ด้านจิตพิสัย คือการให้การศึกษาด้านจริยศึกษา สุนทรีย์ศึกษา มุ่งใน
 แนววัฒนธรรมทางจิตใจ นั่นคือ การปลูกฝังค่านิยมและเจตคติที่พึงปรารถนาอันก่อให้เกิด
 ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ให้สอดคล้องกับระบบสังคม ตลอดจนยอมรับในความเปลี่ยนแปลง
 ของค่านิยมบางอย่าง
3. ด้านทักษะ คือการจัดการเรียนที่มุ่งในแง่การฝึกทักษะของอวัยวะต่างๆ
 เพื่อเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพ²

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าทั้งหลักพุทธปรัชญาและแนวคิดของนักการศึกษาต่าง เห็นพ้อง
 กันกันว่า "จริยศึกษา" เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญประการหนึ่งของการจัดการศึกษา

¹ ประสาน ทองภักดี, ระบบการศึกษาของพระพุทธเจ้า (กรุงเทพฯ : ค่ำวง
 การพิมพ์, 2520), หน้า 3 - 5.

² Benjamin S. Bloom, Taxonomy of Educational Objective :
Affective Domain (New York : David McKay, 1961), pp. 6-7.

ดังที่ สาโรช บัวศรี ได้กล่าวไว้ว่า

ไม่ว่าโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยใด หากปลูกฝังเพียงให้การศึกษาทางวิชาการ (Academic Subject) หรือวิชาชีพ (Vocational Subject) ล้วน ๆ แต่เพียงอย่างเดียวแก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมอื่น ๆ เช่น การมีความรับผิดชอบ การมีจริยศึกษา และการมีมนุษยธรรมสูง ฯลฯ ควบแล้ว ก็นับว่าโรงเรียนหรือมหาวิทยาลัยนั้นยังไม่ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ...¹

✓ ถ้าจะพิจารณาคู่มือที่ผ่านการศึกษาในปัจจุบัน ตลอดจนสภาพจิตใจของคนทั่วไป ซึ่งรวมทั้งคนที่อยู่ในสังคมขณะนี้ จะเห็นได้ว่าการศึกษายังมิได้ช่วยให้คนส่วนใหญ่เป็นคนที่มีสมบูรณ์เท่าที่ควรจะเป็น นั่นแสดงว่าการเรียนการสอนและการปลูกฝังจริยธรรมในโรงเรียนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ยังไม่บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพราะการสอนที่ได้ผลและถูกต้องตามจุดหมายที่แท้จริงจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ค่านิยมทัศนคติในทางที่สังคมปรารถนา และรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต นำความรู้ความเข้าใจมาช่วยแก้ปัญหาและเสริมสร้างชีวิตและสังคมให้ดีขึ้น โดยกลมกลืนกับธรรมชาติ² แต่จะเห็นได้ว่า การสอนของครูส่วนใหญ่ที่มุ่งเน้นในแง่ที่ว่า จะพยายามให้ทันตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร รวมทั้งการวัดผลมักจะวัดในแง่ของความจำค่านเนื้อหา³ การสอนจริยธรรมส่วนใหญ่ใช้วิธีบอกจก ห่อง ซากสื่อการสอน เค็ดจึงเป็นอเนกไม่มากนักเรียน ครูชอบใช้วิธีซ้ำ ๆ

¹สาโรช บัวศรี, "การฝึกความรับผิดชอบ," สมาคมการศึกษาแห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บรรพการ, 2505), หน้า 1.

²ชัยพร วิชชาวช, "พัฒนาการใหม่ในวิชาจิตวิทยาการเรียนและการจำ," ศูนย์ศึกษา 18 (มกราคม-กันยายน 2515) : 90.

³รายงานของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา, การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม (พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2517), หน้า 152.

ซาก ๆ เป็นแบบฉบับเหมือนกันทุกปี¹ ในบางกรณีจุดมุ่งหมายและการวัดผลไม่คู่
สอดคล้องกันเท่าใดนัก ดังเช่นครูตั้งจุดมุ่งหมายว่าให้เด็กเป็นคนมีเมตตา แต่ขณะ
เดียวกันเมื่อถึงเวลาวัดผลกลับดูที่คะแนนสอบแต่เพียงอย่างเดียว เด็กบางคนอาจ
เป็นคนใจร้ายชอบรังแกสัตว์ แต่อาจได้คะแนนดีเวลาสอบก็ได้² และจากผลงานวิจัย
ของ วันดี วัฒนประสิทธิ์ พบปัญหาว่าครูขาดเทคนิคการสอนที่ดี มีการใช้วิธีการสอน
แบบใหม่ น้อยมาก เนื่องจากไม่รู้วิธีสอนใหม่ ๆ วิธีสอนที่ครูใช้ส่วนใหญ่เป็นการ
บรรยายประกอบการซักถาม หรือใช้แบบเรียนรวมกับการบรรยาย ทำให้นักเรียนมี
ส่วนร่วมในการเรียนการสอนน้อย และยังพบปัญหาการจกใช้หากิจกรรมและอุปกรณ์
ไม่สัมพันธ์กัน³

ปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอนเหล่านี้ การที่จะนำมาพิจารณา
ปรับปรุงแนวทางในการเรียนการสอนวิชาศีลธรรม ซึ่งจัดอยู่ในหมวดวิชาสังคมศึกษา
โดยเฉพาะในคำที่เกี่ยวกับตัวครูผู้สอนและการจัดเตรียมการสอน กิจกรรมและการ
ใช้อุปกรณ์ของครู นักเรียนจะมีทัศนคติที่ดีในการเรียนรู้ ปรับพฤติกรรมของตนให้
ดีขึ้นหรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความตั้งใจและกลวิธีที่ครูจะนำมาใช้

¹ สุรวุฒ ศรีวัช, "การสอนจริยธรรมในโรงเรียนประถมศึกษา,"
วารสารประชาศึกษา 28 (พฤษภาคม 2521) : 12.

² จันทร์เพ็ญ ภูประเสริฐ, "การสอนศีลธรรมในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น
ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิต
วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), หน้า 82.

³ วันดี วัฒนประสิทธิ์, "ปัญหาการเรียนการสอนวิชาศีลธรรมชั้นมัธยมศึกษา
ตอนต้น," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกศึกษามัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519), หน้า 69-71.

สิ่งที่ทราบกันแล้วว่า การสอนที่ธรรมดาเป็นการสอนเรื่องราวของนามธรรม ที่รวมเอาการปลูกฝังหลักเกณฑ์ความประพฤติ นิสัยใจคอของนักเรียนเข้าไว้ด้วยกัน การสอนวิชานี้จึงมีคំมุ่งหวังจะให้เด็กเรียนเรียนรู้ และเข้าใจหลักธรรมแต่เพียงอย่าง เดียว แต่มุ่งหมายให้นักเรียนนำความรู้และความเข้าใจนั้นมาปรับปรุงนิสัยใจคอและ ความประพฤติให้ดีขึ้น มีคุณธรรมสูงขึ้นตามบทเรียนและชั้นเรียน¹ ดังนั้น การสอน ที่ไค้ผลจำเป็นค้องมุ่งให้ผู้เรียนไ้รับประสบการณ์ตรงก่อน จึงจะมีผลค้การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตลอดจนพฤติกรรมตามที่ค้องการ

ในปัจจุบันปรากฏว่ามีบุคคลและหน่วยงานหลายฝ่ายไ้ตระหนักถึงปัญหา การเรียนการสอนที่ธรรมดาเกินไปมากขึ้น ดังที่ เปรี๊อง กุมุท กล่าวไว้ว่า

แม้แต่สภาสังคัมสูง เติระราชแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ก็ถ้ค เป็นห่วงเป็นใยในเรื่องนี้มาไ้จนถึงกับลงมือเอง โดยเชิญนักการศึกษา นักการศึกษาพุทธศาสนา ครู อาจารย์ที่สอนจริยศึกษา นักบวช อุบาสก อุบาสิกา จารย์ และบุคคลหลายฝ่ายมาถ้คิคนหาวิธีสอนจริยศึกษาขึ้น ดังที่ทรูบุญญู แล้วว่าในขณะที่มีอยู่ 2 วิธี ไ้ได้รับการวิเคราะห์และสัง เติระราชแล้ววา ไซไค้คือ วิธีสอนแบบสืบสวนและแบบกิจกรรม ...²

การสอนโดยการไ้ชอบทบาทสมมติ ก็จัดเป็นวิธีสอนแบบกิจกรรมวิธีหนึ่ง เป็นวิธีสอนแบบหนึ่งซึ่งจะไ้ผลค้การ เรียนการสอนวิชาสังคัมศึกษา การเรียนการสอน จะยึดหลักสถานการณ์ หรือบทบาทที่ครูผู้สอนเป็นผู้กำหนดหรือสมมติขึ้นเอง โดยจัดให้ สดค้คล้องกับเนื้อหาในบทเรียนที่จะสอน หรืออาจเลียนแบบจากการปฏิบัติ หรือ

¹สาโรช บัวศรี, "คตินิยมและแนวทางการศึกษาของไทยในอนาคต," รายงานการประชุมทางวิชาการครั้งที่ 3 (พระนคร : กรมสามัญศึกษา, 2512), หน้า 35.

²เปรี๊อง กุมุท, "การสอนจริยศึกษาคาาวิธีสอนแบบเบญจจันทร์," วารสาร ศึกษาศาสตร์ 2 (มกราคม , 2520) : 20.

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำ การเรียนการสอนด้วยวิธีนี้ ผู้เรียนจะมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และบทบาทต่าง ๆ ตามที่ต้องการ ทิศนา แชมมณี ได้กล่าวถึงการใช้บทบาทสมมติในการสอนว่า "การแสดงบทบาทสมมติเป็นสิ่งที่ครูจะนำไปใช้ได้มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการสอนจริยธรรมและสังคมศึกษา เพราะการแสดงบทบาทสมมติจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้หลายประการ"¹ นอกจากนี้ เขาวพา เศษะคุปต์ ยังให้ความเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนแบบนี้ว่า เป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้อาจกลุ่ม ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบในการเรียนรู้ร่วมกัน และยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกการแสดงความคิดเห็น และแก้ปัญหาคำต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี²

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษามาตลอดระยะเวลาที่เรียนในหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต ประกอบกับการนำวิธีการใช้บทบาทสมมติมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทยยังไม่มีผู้ทดลองวิจัย ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงจูงใจประการแรกที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำการวิจัยเชิงทดลอง การสอน วิชาสังคมศึกษาจากบทเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) เรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" โดยใช้บทบาทสมมติ

✕ ประการต่อมาผู้วิจัยเชื่อว่า การใช้บทบาทสมมติมาทดลองสอนวิชาสังคมศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) เรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" เป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างทักษะทางสังคม ทักษะคิดและค่านิยมที่ถูกต้อง ซึ่งจะเป็นผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนไปในทางที่พึงประสงค์ อันเป็นหัวใจของการเรียนการสอน

¹ทิศนา แชมมณี, "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน," วารสารครูศาสตร์ 6 (กรกฎาคม - สิงหาคม 2519) : 42.

²เขาวพา เศษะคุปต์, "ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา," (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต แผนกวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 67-68.

นอกจากนี้ผู้เรียนจะมีโอกาสฝึกทักษะในการคิด การพูด การแสดงออก การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ฯลฯ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้เลือกคุณลักษณะทางจริยธรรม ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเพียร และความยุติธรรม มาทดลองสอนด้วยวิธีการใช้บทบาทสมมติ ทั้งนี้เพราะคุณลักษณะทางจริยธรรมทั้ง 6 ประการนี้ เป็นคุณลักษณะทางจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ทุกภาคของประเทศไทย ที่อยู่ในระดับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์¹ อีกทั้งคุณลักษณะทางจริยธรรมดังกล่าวมีความสอดคล้องกับบทเรียนอีกด้วย

ผู้วิจัยหวังว่าการค้นคว้าทดลองครั้งนี้ จะช่วยให้ครูผู้สอนได้มีวิธีการสอนอีกวิธีหนึ่งที่จะนำไปใช้ปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนได้ดียิ่งขึ้น อันจะเป็นการวางพื้นฐานการเตรียมตัว เป็นพลเมืองดีของชาติต่อไปในอนาคต และจะเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งที่จะช่วยให้ครูผู้สอนสามารถจัดสภาพการเรียนการสอนให้ผลคือ ทำให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ควบคู่กับคุณธรรม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างบทเรียนวิชาสังคมศึกษาเรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" เพื่อทดลองสอนโดยวิธีบรรยาย และวิธีใช้บทบาทสมมติ
2. เพื่อเปรียบเทียบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน วิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) จากการสอนโดยวิธีบรรยายและวิธีใช้บทบาทสมมติ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹อุบล เรียงสุวรรณ, รายงานผลการวิจัยทางการศึกษา โครงการวิจัยทางการศึกษา ภาควิชาการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2521-2522 (กรุงเทพฯ : ป.สัมพันธ์พาณิชย์, 2522), หน้า 90.

สมมติฐานการวิจัย

นักเรียนที่เรียนโดยการใ้ช้บทบาทสมมติ และเรียนโดยวิธีสอนแบบบรรยาย จะมีสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การสอนวิชาสังคมศึกษาตามหลักสูตรมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) เรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" โดยการใช้บทบาทสมมติ เป็นการสอนเฉพาะคุณธรรมดังต่อไปนี้
ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความสามัคคี ความเพียรและความยุติธรรม
2. แบบทดสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนที่ใช้สอบหลัง (Post Test)
การเรียนด้วยวิธีสอนทั้งสองแบบ ถือความเที่ยงและความตรงค่านเนื้อหาเป็นสำคัญ
3. นักเรียนที่ใช้ในการทดลอง เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ปีการศึกษา 2522 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน กรุงเทพมหานคร นักเรียนที่จะใช้ในการทดลองมี 2 ห้องเรียน จำนวนทั้งหมดประมาณ 60 คน
4. นักเรียน 2 ห้องเรียน ใ้กำหนดให้ห้องหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง และอีกห้องหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม
5. ผู้วิจัยมุ่งศึกษาพัฒนาการทางค่านสติปัญญาของนักเรียน โดยไม่คำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ของนักเรียน แต่คำนึงถึงเฉพาะระดับสติปัญญาจากผลของการสอนค่านสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิธีสอนแบบบรรยาย และแบบใช้บทบาทสมมติ
2. สร้างบทเรียนสำหรับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติและแบบบรรยายไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ซึ่งไม่ใช่ตัวอย่างประชากรจริง จำนวน 2 ห้องเรียน โดยห้องหนึ่งสอนโดยวิธีใช้บทบาทสมมติ และอีกห้องหนึ่งสอนโดยวิธีบรรยาย ใช้เวลาห้องละ 12 คาบ แล้วปรับปรุงบทเรียนให้ดีขึ้น เพื่อใช้ทดลองกับตัวอย่างประชากรจริง
3. สร้างแบบสอบถามสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนเรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" แบบปรนัย ชนิดเลือกตอบ (Objective Multiple Choice) แต่ละข้อจะมี 4 คำตอบ ซึ่งมีคำตอบที่ถูกต้อง 1 คำตอบ จากนั้นนำไปใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) ซึ่งไม่ใช่ตัวอย่างประชากรจริง เพื่อหาระดับความยาก (Degree of Difficulty) อำนาจจำแนก (Discrimination-Power) และหาความเที่ยงของแบบสอบถาม (Reliability) โดยใช้การทดสอบ แอลฟา โคเอฟฟิเชียนต์ (α Coefficient)
4. เลือกตัวอย่างประชากรที่จะใช้ในการวิจัยจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (ม.1) โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน จำนวน 2 ห้องเรียน ห้องละประมาณ 30 คน โดยแบ่งห้องหนึ่งเป็นกลุ่มทดลอง และอีกห้องหนึ่งเป็นกลุ่มควบคุม โดยที่ทั้งสองกลุ่มมีคะแนนวิชาสังคมศึกษาภาคต้น ปีการศึกษา 2522 ไม่ต่างกันที่ระดับ .05 ซึ่งวิเคราะห์ด้วยค่าที (t-Test)
5. ทดลองสอนนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม โดยกลุ่มทดลองเรียนโดยใช้บทบาทสมมติ และกลุ่มควบคุมเรียนแบบบรรยาย ทั้งสองกลุ่มสอนโดยผู้วิจัย ใช้เวลากลุ่มละ 12 คาบ เมื่อเรียนครบกำหนดแล้ว ทดสอบสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน โดยใช้แบบทดสอบที่สร้างขึ้น

6. นำคะแนนจากการทดสอบของนักเรียนทั้งสองกลุ่มมาทดสอบความแตกต่างทางสถิติ โดยการทดสอบค่าที (t - Test)

7. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และให้ข้อเสนอแนะ

ความจำกัดของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีความจำกัดที่อาจทำให้ผลการวิจัยคลาดเคลื่อนไปบ้างคือ

1. เนื่องจากช่วงเวลาที่ทำการสอนมีกำหนดที่แน่นอนคือ 12 คาบ ทางโรงเรียนมีกิจกรรมนักเรียนที่ทำให้เด็กเรียนมาเข้าเรียนในช่วงโมงพักกลางวัน และต้องเร่งสอนให้เสร็จภายในช่วงโมง เพราะมีวิชาอื่นที่ต้องสอนต่อไป

2. วิชาสังคมศึกษา เรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" เป็นวิชาที่ต้องสอน ย้ำ ซ้ำ ทวน มาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาจนถึงชั้นมัธยมศึกษา ในขณะที่เกี่ยวกับอาจารย์ประจำชั้นไม่ค่อยมีสอนอยู่เสมอ ดังนั้นอาจมีอิทธิพลทำให้นักเรียนสนใจตอบคำถามการวัดที่สร้างขึ้นไม่เต็มที่เท่าที่ควร

3. อิทธิพลของสภาพแวดล้อม สภาพร่างกายและอารมณ์ในขณะที่ทำการสอนอาจมีผลต่อการรับรู้ของนักเรียน อาจทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนได้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางแก่ครูสังคมศึกษาในด้านการปรับปรุงการเรียนการสอน
2. เป็นแนวทางในการวิจัยการสอน โดยการใช้บทบาทสมมติในวิชาสังคมศึกษา

ต่อไป

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

การสอน โดยบทบาทสมมติ (Role-Playing) หมายถึง การสอนโดยผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้น ให้ผู้เรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น

และถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นหัวข้ออภิปรายในการเรียนรู้¹

กระบวนการในการใช้บทบาทสมมติ หมายถึง

1. ขั้นเตรียมการ แบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ
 - 1.1 การแจกแจงและกำหนดขอบเขตของปัญหา
 - 1.2 กำหนดสถานการณ์และบทบาทสมมติ
2. ขั้นแสดงแบ่งออกเป็น 7 ตอน คือ
 - 2.1 การดูเครื่อง
 - 2.2 การเลือกตัวแสดง
 - 2.3 การจัดฉาก
 - 2.4 การเตรียมผู้สังเกตการณ์
 - 2.5 การเตรียมพร้อมก่อนแสดง
 - 2.6 การแสดง
 - 2.7 การตัดบท
3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เป็นการวิเคราะห์ถึงสาเหตุของการแสดงพฤติกรรมและหาวิธีการแก้ปัญหา
4. ขั้นแสดงเพิ่มเติม จะทำขั้นนี้ก็ต่อเมื่อการแสดงครั้งแรกไม่เป็นผลหรือเมื่อวิเคราะห์แล้วยังไม่ชัดเจน
5. ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

¹ทิสนา แชนนีย์, "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน," หน้า 41.

การสอนแบบบรรยาย (Lecture Method) หมายถึงการสอนโดยที่ครูพูดหรืออธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนให้เด็กฟัง ส่วนมากใช้กับนักเรียนที่โตแล้ว แต่อาจจะแก้ไขปรับปรุงใช้กับเด็กเล็ก ๆ ก็ได้ โดยใช้อุปกรณ์โสตทัศนศึกษาประกอบการบรรยาย เช่น รูปภาพ หุ่นจำลอง ของจริง แผนภูมิ แผนที่ และภาพยนตร์ เป็นต้น¹

การดำเนินการสอนแบบบรรยาย หมายถึง

1. นำเข้าสู่บทเรียน ครูหยิบยกจุดที่น่าสนใจมาบรรยายให้นักเรียนฟัง
2. การบรรยาย ครูบรรยายให้นักเรียนฟัง นักเรียนสรุปแล้วจดลงสมุด
3. การศึกษาผล กิจกรรมขั้นนี้ ได้แก่ การอภิปราย การซักถาม การสาธิต การลงมือปฏิบัติงานและการทำแบบฝึกหัด
4. การสรุปและการวัดผล อาจทำได้โดยการรายงานการสอบและการเขียนเรื่องย่อ ๆ ลงบนกระดานดำ เป็นต้น²

ความแตกต่าง ระหว่างการสอนโดยการใช้บทบาทสมมติกับการสอนโดยการบรรยาย

1. นักเรียนที่เรียนโดยการใช้บทบาทสมมติจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากกว่าเรียนโดยการบรรยาย
2. กิจกรรมที่เรียนโดยการใช้บทบาทสมมติจะทำให้นักเรียนได้รับความสนุกสนานมากกว่าที่เรียนโดยการบรรยาย

¹ทวี ทอแก้ว และวรชัย เขียวปราณี, "เอกสารประกอบการเรียนวิชาการการศึกษา," หลักการสอน (นครศรีธรรมราช : วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช, 2515), หน้า 22.

²ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, คู่มืออาจารย์ดำเนินการเรียนการสอน, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 81-86.

3. กิจกรรมที่เรียน โดยการใช้บทบาทสมมติ เป็นการสอนให้นักเรียนพบ
สิ่งที่เรียนด้วยตนเอง ได้มีโอกาสฝึกทักษะและแสดงออกหลายด้าน

4. การสอนโดยการใช้บทบาทสมมติเป็นการสอนที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง
ของการเรียน ส่วนการสอนโดยการบรรยายครูเป็นศูนย์กลางของการเรียนเป็นส่วนใหญ่

สัมฤทธิ์ผล หมายถึง คะแนนความรู้ที่นักเรียนได้รับหลังจากการเรียน
บทเรียนจบแล้ว

วิชาสังคมศึกษา หมายถึง บทเรียนเรื่อง "ธรรมเพื่อเตือนสติ" โดย
คัดเลือกเฉพาะคุณธรรมดังกล่าวไปนี้คือ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ
ความสามัคคี ความเพียร และความยุติธรรม

นักเรียน หมายถึง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/6 และ 1/7 ปีการศึกษา
2522 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์ วิทยาเขตบางเขน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย